

на д-р Глигор Тодоровски “Западна Македонија за време на окупацијата (1941–1944)”, како што и самиот автор ќе забележи, “претставува нов и оригинален текст и е резултат на новопронајдените документи од италијанска и албанска провиниенција од времето на окупацијата на Западна Македонија” и претставува значаен прилог во научната мисла. Тоа е

книга, која според својата содржина во секој случај заслужува внимание и треба да се види и прочита.

Ѓорѓи ЧАКАРЈАНЕВСКИ

АГРАРНАТА РЕФОРМА И КОЛОНИЗАЦИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА 1944 - 1953
ДОКУМЕНТИ. Редакција, коментар и превод од српски јазик: д-р Виолета Ачкоска.
ИНИ, Скопје, 1997, 372.

Зборникот документи “Аграрната реформа и колонизацијата во Македонија 1944-1953”, со кој овој пат ни се претставува д-р Виолета Ачкоска, е тема која за неа не е нова. Таа е меѓу првите македонски историчари што се зафати со големата тема - судбината на селото во т.н. период на социјалистичката изградба. Како минуциозен и трпелив истражувач, сериозен набљудувач и луциден толкувач на историските извори, таа го отвори процесот за проучување на причините на “зајдисонцето на селанството и селото”. Како што и самата Ачкоска вели, во подолг период целата своја научна љубопитност и енергија ги насочила кон студиозно проучување на проблемот на аграрните реформи и нивниот одраз врз селото во неговата севкупност.

Со објавувањето на зборникот документи “Аграрната реформа и колонизацијата во Македонија 1944-1953” кој во себе ја содржи успешната селекција на автентична документација за едно преломно време, д-р Виолета Ачкоска ја спаси од заборавот, ги освежи сеќавањата на современите и ги направи достапни до пошироката општествена јавност најсуштествените документи од реформскиот зафат. Тој е уште еден значаен потег во сликањето на големата фреска наречена македонско селанство. Во тој контекст и самата автор-

ка во воведот предочува дека овој зборник има мисија да ја зачува од заборавот руралната историја на Македонија. Со обзnanување на автентична документација станува јасен парадоксот за деценискиот процес на празнењето на широките македонски синори, на обезнародувањето на селото, на силните тектонски преместувања преку големите социјални потреси што ги донесе Револуцијата. Селото, кое со целото свое битие беше највиталната и најзначајната потпора на народноослободителната и антифашистичка војна и кое даде голем влог во втемелување на македонската држава, се најде на бришан простор. Се има впечаток дека документацијата што ни ја приопштува д-р Виолета Ачкоска е можен компетентен одговор на полувековното прашање: што се случи со македонското село?

Приредувачот вложил огромен труд и умеенје од мноштвото документи да создаде репрезентативна документарна целина која автентично сведочи за чинот на аграрната реформа, колонизацијата, колективизацијата, за да ги извести трагичните миграциони движења, најпрво кон градот, потем кон некои европски и прекуокеански земји.

На 372 страници се сместени 123 документи. Тие говорат за начинот и методите во спроведувањето на аграрната

реформа, сојузната внатрешната колонизација и ревизија на дозволите на бившите колонисти и аграрни интересенти спроведени по Втората светска војна или како што најчесто велме “по ослободувањето”. Спроведена во рамките на тогашната федеративна држава - ДФЈФНРЈ, во Македонија таа има свои специфичности, особено актуелизирани со решението на АСНОМ од 21 ноември 1944 година за привремена забрана за враќање на југословенските поданици - колонистите кои живееле во Македонија до 1941.

Клучен документ, според кој е именуван и зборникот е сојузниот “Закон за аграрна реформа и колонизација” донесен на 23 август 1945 година. Од него произлегуваат сите закони на републичко ниво што ја третираат проблематиката на аграрната реформа. Неговата основна премиса: земјата им припаѓа на оние што ја обработуваат, инсистираше на дефинитивно решавањата на аграрното прашање со помош на земјишниот фонд создаден преку експропријација на имотот на побогатите селани и големопоседници (кои во Македонија ги немаше или беа сосема малку), имотите на црквата и другите верски заедници и нивната распределба на безземјашите и на оние кои ја обработуваат земјата.

Меѓутоа, на самиот почеток на овој зафат кој го носеше претекстот на праведност, а кој беше од витално значење на селското стопанство, еден документ го внесува сомнежот за успехот на реформата. Се работи за “Тромесечниот извештај” на Околскиот одбор од Прилеп, кој го опфаќа временскиот термин од 25 март до 25 јуни 1945 година. Во него се констатира: “И поред тоа што се раздаде достаточна земја за работење, како на аграрните интересенти така и на тукашното население

ние и на бежанците, сепак целата експроприрана земја не се обработи...”. И се поставува суштественото прашање за причините? Регистарот на можни одговори е голем.

Во летото и есента 1945 година, Македонија сериозно се подготвува за изведување на аграрната реформа. На 25 декември 1945 година Собранието на НРМ ја донесе републичката верзија на “Законот за аграрната реформа и внатрешната колонизација на НРМ”. И целата оваа комплицирана процедура на егалizam преку примамливата формула “социјална правда” се одвиваше под патронатот на КПМ.

И како што со право ќе заклучи д-р Виолета Ачкоска, несомнените политички ефекти што ги постигна реформата, не можат да го покријат фактот на негативните економски последици - Македонија стана земја на ситен имот кој произведуваше најчесто само за задоволување на потребите на сопственото семејство.

И неколку технички податоци за зборникот на документи “Аграрната реформа и колонизацијата во Македонија 1944-1953”. По краткиот Вовед (17-18), следи студиозниот Предговор (19-26) и Редакциска белешка (27-30). Следат хронолошки подредени 123 документи. Првниот “Решението на АСНОМ за запазување на status quo на населеничките имоти” од 2-3 септември 1944 година и последниот, 123-от сојузното “Решение за ослободување на плаќање такси при спроведување на Законот за селско-стопанскиот земјишен фонд” со датум од 28 октомври 1953 година. На крајот се поместени: “Регистар на лични имиња, Регистар на географски поими, како и Список на кратенки.

Вера ВЕСКОВИЌ ВАНГЕЛИ